

Julia Kristeva
Az azonosítás és a valós*

Jean Oury¹ hallgatva merült fel bennem az a gondolat, hogy tudat alatt egy „azonosítási folyamat” vett a hatalmába bennünket. Számos, általa érintett témával szeretnék foglalkozni: mintha fogalmak vagy klinikai esetek összessége jött volna létre tudtunk nélkül. Azon töprengtem, vajon ez nem egy szellemnek tudható-e be (valószínűleg sokszor tárgyalták már, én is visszatérek még ide Shakespeare-rel kapcsolatban) méghozzá Lacan szellemének és annak a tőle származó követelménynek, hogy az azonosítás fogalmát a szimbolikus és az apai szerep jegyében tanulmányozzuk.

Így felelevenítjük a Freud által felvázolt mechanizmust, az *elsődleges azonosítást* a „személyes előidőbeli apával” (*Az ősvalami és az én*); a nulla fokú azonosítás az, amely mozgósítja az érzelmeket, ösztönöket, az analitikus és a páciens bizonyos megjelenését az átvitel és az ellen-átvitel pillanatában. Schotte² érvelését követve világos, hogy nem annyira a hisztériáról vagy a melankóliáról való beszéd működik itt, mint inkább a pszichotikus vagy úgynevezett *határ-azonosítás* az, ami kényszeríti bennünket az elsődleges azonosítás újravizsgálására. Kevésbé antropológiai, inkább kulturális módszert alkalmazva, ez bizonyos kulturális jelenségekre is igaz: a szent, vagy a mi, valójában képzelt világunkra, amely a pszichedelikustól a modern művészetig az azonosítás állandó hullámmását mutatja.

Először is szeretném hangsúlyozni azt a szükségszerű intenzitást, amit az azonosítás szó jelent számomra. Közel sem a jelölő vagy szimbolikus képek egyszerű ekvivalenséről van szó, hanem magába foglalja a valóst és különösen a testet. A tünet egy olyan azonosítás alkotta test, mely annak az alávetettségnek a visszautasításán keresztül jelenik meg, melyet a frusztráció és a nyelv diktálta azonosítás akar rákényszeríteni. Ez a fajta azonosítás az azonosság visszautasítása: az élvezet mellett dönt és megtagadja a különbözőséget és eltérést. Felmerül egy kérdés: amikor a kezelés egy megalapozottabb azonosságot eredményez és osztályozza az azonosításokat, ez a szubjektumnak bizonyos élvezetet (*jouissance*) okoz, a nem-lét gyönyörűségéért; de mindez elviselhető, tűrhető, lehetséges egyáltalán? Még egyszer a „jóvőre”, talán a kényszerűségre, az *illúzióra* gondolunk. De visszatérve a szóban forgó témához...

* A szöveg lefőhelye: Literary Today ed. Peter Collier, Helga Geyer-Ryan, Polity Press Cambridge, 1990.

A „Képlékeny halmaz”³

A pszichoanalitikus *azonosítás* terminus különböző állapotokat jelent a szubjektum létrehozásának folyamatában: narcisztikus azonosítás, hisztérikus azonosítás, projektív azonosítás, elsődleges azonosítás, én-ideál... Ha hozzáteszem, hogy soha nem vagyok ideális Egy a Másik Törvénye alatt, teljes lelki történetem sikertelen azonosításokból, lehetetlen autonómiákból áll, melyeket a nárcizmus, a perverzió és az elidegenedés határolnak be. Bármennyire problematikusnak tűnhet polivalenciája miatt, az *azonosítás* terminus megérdemli, hogy megtartsuk az analitikus elméletben és gyakorlatban, legalább két okból.

Először, bármi is az azonosítás változata, az azonosítás általános fogalma feltételezi azt a beszélő szubjektumra jellemző tendenciát, hogy *szimbolikus és valós fogalmakkal* asszimilálja a magától különböző másik létezőket. Vegyük figyelembe, hogy a megjelenítésnek két folyamata szükséges e mozgatóerőn belül: az egyik *verbális*, a másik *transz-* vagy *preverbális*. Sőt, az ellen-átvitelben az azonosítás a tudás és a másik magyarázatának eszközeként szolgál. Végül, az írás gazdaságosságának és különösen Joyce esetében az azonosítás problematikájának megvan az az előnye, hogy a hangsúlyt az Ödipusz-komplexumról (melynek Joyce-ra való érvényességét számos szerző tagadta, kimutatva, hogy Joyce-t nem a görög gyilkosok, mint Oidipusz és Oresztész, de a bolyongók, mint Télemakhosz és Ulysses érdekelték)⁴ egy másik, pszichén belüli történésre tolja, amely megelőzi és megszakítja az Ödipusz-komplexumot és lehetetlenné teszi a hagyományos pszichikai „struktúrák” címét, melyet végső soron az elmekórtan ír elő.

Ezért az azonosítást úgy kell felfognunk, mint azt a *működést*, melynek segítségével a szubjektum létre jön, egy olyan folyamatban, ahol a nő vagy a férfi eggyé válik a vele azonos másikkal. Nem azt mondom, hogy a szubjektum hozzáidomul a másikhoz, mely a pusztán hasonlítás formális és képlékeny bizonytalanságának jellemzője. Ellenkezőleg, az azonosításban az Én, a Másikra való átvitelét követően, Eggyé válik a Másikkal, a szimbolikus, a képzelt és a valós teljes sorozatán keresztül. Freud az *Einfühlung* intenzitását említi, empátiát, mely egy érzéki, hipnotikus, sőt misztikus állapotnak felel meg. Azt is bemutatja, hogy a szubjektum elsődleges azonosítása egy primitív figurával történik, akit ő „személyes előidőbeli apának” (*Vater der persönlichen Vorzeit*) hív, és akiről azt állítja, hogy mindkét szülő szexuális attribútumával rendelkezik.

A jelenlegi analitikus gyakorlatban a narcisztikus, a „*határ*” –, sőt a pszichoszomatikus struktúrák analízisben való megjelenése is sokkal többet követel az analitikus *Einfühlung*-kéességétől – attól a transzverbális azonosítástól, mely kétségtelenül az elsődleges azonosításból származik – mint a kezelés alapvető pillanatától. Az új páciensek problematikus elfojtásai a „*szóbeli megnyilvánulástól*” az „*öszönös pszichikai megnyilvánulás*” irányába tolódnak el átvittel, provokálva az analitikus nyelvét és érzelmeit. Hogy elérjem a nyelvvel azt a helyet a pszichében, ahol

a betegnek például görcsös rángatózása jelentkezik, *érzelmileg* kísérem kell őt szenvedésében, de ugyanakkor a *nyelvi* jeleket is igénybe kell vennem, megnevezve közös érzelmeinket, melyek eddig megnevezhetetlenek voltak.

„Kereszteződő” azonosítások

Csak *en route* kell kísérni a betegemet, kinek görcsös rángatózásai vannak: *érzelmileg* kell kísérem őt szenvedésében, empátiával, mint egy kislányt, akit elhagyott az anyja és elválasztották az apától, aki elutasította az anyát, miközben elismeri annak ivadékát, amíg csak él... távolról. Elértem a nárcisztikus, és kétségtelesenül érzéki, hisztérikus azonosítás ellen-átviteléhez, mely azonosítás az interpretáció kimondatlan része marad. Az ilyen azonosítás az interpretációnak a mozgatóereje, amit felkínálok a betegnek, mikor együttléptünk során feleleveníti egy vasutas emléket (vagy fantáziaképét? – ebben soha nem biztos), aki megpróbálta elcsábítani („de talán egy szellem volt, aki én képzeltem el”, habozik a beteg) egy utazás során, visszatérően az apától. Ebben a „szellemben” én megértem és látom, hogy a fiatal lány az elfojtott incestust az apa testének és fallikus gyönyörének azonosításával helyettesítette; az apáéval, aki szó szerint *behálózta* az anyát, arra kényszerítve, hogy eljöjjön és el is tűnjön, tulajdonképpen meghaljon, vagy mindenesetre a beteg elől tűnjön el.

Az én ellen-átviteles azonosításom hozza létre a nem teljes mozgatóerejét annak, amit e beteg esetében *kereszteződő* azonosításnak nevezek. Christine mind az apával, mint az anyával, a gyönyörrel és az eltűnéssel, a szigorral s a hiánnyal, a fallikus erővel és a halállal azonosul. Így a többszörös, nem teljes, szövevényes azonosítások úgy jelennek meg, hogy ennek a páciensnek az azonosítása nem képes létrehozni... azonosságot.

A szó igazi értelmében ez egy sikertelen azonosítás, melyet egy megnevezhetetlen nárcisztikus gyűlölet, de ugyanakkor egy ödipális féltékenység is eredményez. Ez jelentheti azt, hogy bármi is betegségének neurobiológiai determinációja, a görcsök pusztító élvezete pszichéjén belül integrálódik, s ez tudatalatt azon *azonosítási konglomerátum* utánzására, létrehozására és pontos rögzítésére használhatja, mely elzárja az utat az *egy* azonossághoz. Kétségtelenül fikció és többé-kevésbé mindig problematikus, hogy az *azonosság* feltételeinek eleget téve, a szubjektum leválasztja az *egy* azonosítást és megtagadja az összes többit, elfogadja a saját elkülönülését, egy törést. Az analitikus interpretáció pontosan ezt a különbözőséget, ezt a szakadást próbálja meg újra létrehozni. Interpretációink azonosításokat helyeznek sorba, kiszabadítva az azonosítási konglomerátumot. A gyönyör elszabadítása árán megmutatják a betegnek, hogy *itt* magukat *ennek* hitték, és *ott* annak; *ezelőtt* ennek, *most* annak. Az idő és a tér visszanyert azonosságukat ábrázolják.

De visszatérve interpretációmhoz. A csábító vasutasról szóló történet után ezt mondom betegemnek: „Vegyél magadhoz, apa, különben nem lesz más, csak magunkat hisszük apának, vagy eltűnünk, mint anya. Ennek az embernek a karjaiban az apa és az anya újraegyesüléseként képzelheted el magad.” Christine azonnal folytatja: „Különös, pontosan ez történt, azt hiszem, azt mondtam neki, hogy tartson a karjaiban, de ő azt hitte, hogy mást akarok, s én elveszítettem az eszméleteimet, eltűntem...”

Az „apa”, aki a „karjaiban tart”, szerintem, s kétségtelenül a beteg számára is, aki hallott engem, a preödipális anya konglomerátumát és az ödipális vágy tárgyát jelentette. A kereszteződő azonosságokkal túlságosan megterhelt pólus, a vasutas majdnem hallucinációs képében ismétlődő apafigura, lehetetlenné tette az egyetlen azonosítást. A görcs önerotikus kiáradása valószínűleg e meghasonlás, e különbözőség és az azonosság kitöltésére szolgált. Másrészt, a kereszteződő azonosítás megnevezése elvezethet a logikai láncolat, az ellentmondó érzelmi nyomok sűrítésének szétválasztásához, és segít a görcsös tünetek megszüntetésében.

Ragaszkodom e pszichoanalitikus beteggel való azonosítás ellen-átvitelles folyamatához, hogy annak, mint ki fogják találni, diakrón funkciót tulajdonítsak: egy, a szubjektum struktúráldásának feltételeit érintő hipotézist. Az azonosítást metaforaként és nem hasonlításaként, az ösztön megnyilvánulásokat és szóbeli megnyilvánulásokat mozgósító egy átvitel erős értelmében kell felfognunk. ha bevonjuk a metaforát, az nem retorikai eszköz, hanem valami, ami közelebb áll Baudelaire „misztikus metamorfózisához”.

Azonban ez az a folyamat, amely a szubjektum felbukkanásának *sine qua non*-ja. Vagyis metafora az ösztönmegnyilvánulások és szóbeli megnyilvánulások értelmében, és nem egy másik, aki arra kényszerít, hogy Eggyé váljak vele: testével és lelkével.

A nárcisztikus megkettőzés (*megismétlem az anyát* – nem egy rögzített, azonosítási metafora, de egy egyszerű ismétlés) vagy a projektív azonosítás (nem akarok tudni arról, hogy gyűlölöm őt, ezért neki kell megvetnie engem) egy sorozat elemei, mely a képzelt apával való azonosítás metaforikus folyamatába torkollik (ideiglenesen, soha nem teljesen), amit Freud elsődleges azonosításnak nevez, s ami a szubjektum autonómiájának nulla foka. Mint a keresztény *agapé* esetében, ez az azonosítás felülről érkezik hozzánk, egy harmadik fél részéről (aki az analitikus számára az anyai szeretet tárgya), de a gyerekek ezt nem kell kialakítania. Vágyak és kielégülés, lelki bűn és a létezés végső célja: ez a joyce-i filiális *agapé*, Shakespeare, Bloom, Rudy, Dedalus ... alapján ítélve.

Az ösztönös megnyilvánulások uralkodó szerepet töltenek be a verbálisokkal szemben a nárcisztikus és a projektív azonosításban, de minden azonosításnak alapját képezik. Logikája szerint az azonosítás mindig bizonytalanság és mozgás (egy képlékeny halmaz), míg gazdaságosságában kétértelmű: szimbolikus és valós. Ez a „testátvitel” („transcorporation”). A kezelés csúcspontján testem a páciens teste, eltekintve a tünettől: kimerülésem és egyben megújulásom forrása, újjászületésem.

Az interpretáció számomra és betegem számára kapcsolatunkkal gazdagított verbalizációként váltja fel a tünetet, melytől páciensem szenvedett. Ezen túl – és ez alapvető – ugyanazon azonosítási jel, átvitel és ellen-átvitel alatt élünk.

Átlényegülés

Az *agapé* tehát elvezet bennünket az azonosítástól az átlényegülésig. Egylényegű az Atya a Fiúval? Vagy a Fiú pusztán az Atya képében jelenik meg? Az oltári-szentség vajon Krisztus valós teste, mellyel azonosulok, mikor magamhoz veszem, vagy csak annak reprezentációja, esetleg kenyér és bor volt *ezelőtt*, s *most* Krisztus teste, ahogy a janzenista *Logique de Port-Royal* nagyon is logikusan állítja? Nem áll szándékomban ennek a vitának a részleteit ismertetni, amely a kereszténységet a tridenti zsinatig (1545–63) megosztotta, s amely ugyanakkor az azonosítás pszichikai sorozatára irányuló vizsgálódásunk középpontjában áll. Ehhez két, világi nézőpontból közelítenék: természetesen Joyce-tól, de még előtte... Galileitől.

Nem lepődnek meg, ha megtudják, hogy a modern tudomány és különösen Galilei (Pietro Redondi, *Galileo Eretico* (Turin: Einaudi, 1983)) felelevenítette az átlényegülésről folytatott vitát és tulajdonképpen hagyta elévülni. Az egyház Galilei ellen felhozott vádjainak legfőbb eleme nem Galilei kopernikuszi heliocentrizmusa volt, sokkal inkább az anyagról vallott nézete, melyben (különösen a *Saggiatore*-ban, 1923) atomizmust véltek felfedni. Ha ugyanis minden anyag egyformán atomokból áll, világos, hogy nem lehet átmenet egyik anyagtól a másikba, és nem lehetséges átlényegülés – melynek valóságát 1551-ben a tridenti zsinaton dogmaként állították. Persze egyetlen természettudomány sem tudta bemutatni a szimbolikus – és valós – azonosítások sorozatát. Legjobb esetben is csak áthelyezni tudta a szubjektivitásra: „elképzeljük”, hogy azonosak vagyunk X-szel... Várnunk kellett egy másik Galileire, a tudatalatti Galileiére, hogy új megközelítésben igazolhassuk a szimbolikus azonosítás igazi értékét, beleértve annak testi módosulásait is.

Ugyancsak a pszichikai kísérletnek merész felfedezője a művész, aki az azonosítási tünetet eredeti diskurzusba tölti: a stílusba. Nem alázatos, mint a hívő, nem veti alá magát a testi változásoknak, mint a hisztérikus, de néha mindkettő egyszerre; állandóan többszörös azonosításokat produkál, de ő ezeket *kimondja*. Ezért feltételezzük: sokkal inkább a „személyes előidőbeli apának” a markában van, mint bárki más. Az anyja után vágyakozó művész elterjedt mítoszával szemben, vagy, hogy megvédje magát ettől a vágytól, magát... nem az anya phalluszának tekinti, hanem ennek a szellemnek, a harmadik félnek, amely után az anya vágyakozik, a harmadik fél szerető változatának, egy preödipális apának, „aki először szeretett” (ahogy a evangéliumokban), mindkét nemet egyesítő konglomerátumnak (lásd Freudnál)... „Az *Agapé* Isten”.

Joyce: Erosz és Agape között⁵

Joyce katolicizmusa,⁶ a trinitárius vallás mély ismerete, egészen a gúnyolódásig, állította őt szembe annak központi tanításával, az oltáriszentséggel, az Isten testével való *par excellence* azonosítás rítusával, minden más azonosítás alapjával, beleértve a képzelet katolicizmus által kedvelt művészi fényűzését. A Joyce által alaposan feldolgozott katolikus kulturális kontextus valószínűleg szembekerült azzal a mechanizmussal, mely fikcionális kísérletének mozgatója, s arra ösztönözte, hogy erejét egy olyan pszichikai működés azonosítási szubsztrátumának magyarázatára és megjelenítésére koncentrálja, melyet önkényesen a vallások alkonyának középpontjába állítottak.

A joyce-i rögeszme legfinomabb kifejeződései, az oltáriszentség témáján keresztül, azok a különböző módok, ahogy Joyce – a *kegyelemben reménykedő* – ragaszkodik az átlényegüléshez vagy Arius eretnekségéhez, akárcsak az apa és a fiú egylényegűségéhez a *Hamletben*, de Shakespeare, az apa, Hamlet, a fiú, és a drámaíró művének egész testével való egylényegűséghez is, mint valós filiációhoz. A „szentháromság” és az „átlényegülés” sűrítését felidézhetjük a *contransubstantiatio** szóban.

Közvetettebben jelzi az azonosítás *toposzának* eltolását és realizációját a narratív témákban és fikció dinamikájában Bloomnak, a máj, a zúza és más állatbelsőségek mohó pusztítójának szóbelisége; Mulligan és Stephen szédítő tudásvágya; az étkezés, Stephen és Bloom utolsó valódi összecsapásának jelene, teret engedve a cserének, mely kiterjed a nő cserélgetésére is; de idetartozik Mollynak a narrátor általi asszimilációja is, akinek utolsó monológjában ez sokkal szembetűnőbb a szereplők maszkjának bármely más szerző általi kölcsönzésénél.

Mindenesetre, ez valószínűleg az érzéki tapasztalat két változatában jelenik meg, ahogy azt Stephen Dedalus és Leopold Bloom illusztrálják – Stephen *Agapéjában* és Bloom *Eroszában*⁷ – amit én a legtalálhatóbb és az analízis szempontjából a *legsikeresebb* próbálkozásnak tartok, melyet Joyce a művészi létre jellemző azonosítási folyamat megmagyarázása érdekében végrehajtott. Azonnal mondhatnánk, hogy ha az irodalmi szövegben a pszichén belüli azonosítás folyamatát úgy interpretálhatjuk, mint az „elfojtott visszahozatalát” (elfojtjuk azokat a folyamatokat, melyek lelkünket (psychic space) irányítják, s ez csak az elfojtás felszabadításával, vagy az elfojtott elfojtás gátjának a módosításával manifesztálódhat) és ha e tekintetben az azonosítási narratív témák vagy folyamatok masszív jelenlétét egy tünetnek tartjuk, akkor ez biztosan egy burjánzó, ingatag és problematikus azonosítás, mely, mint Mallarmé írta, *par excellence* az írás aktusának tünete.

* consubstantiality = egylényegűség
transsubstantiation = átlényegülés

De Joyce tudja ezt, talán tudat alatt, vagy legalábbis a teológia által megvilágított tudással, következőképpen kifordítja a tünetet, szabadon engedi azt, mely logikáját mindennapi életünk szükségszerű részeként tünteti fel.

Többszörös, kifejező, többalakú, polifonikus azonosításokra van szükségünk, ha az oltáriszentség elveszíti átható erejét – mely alkalmul szolgált arra, hogy azt magunkhoz vegyük – és két lehetőség marad számunkra: egyrészt olvassunk irodalmat, másrészt próbáljuk újra feltalálni a szeretetet. Az érzéki tapasztalat és a művészi élmény, az azonosítási folyamat két egymástól függő aspektusa, az egyetlen eszközünk arra, hogy pszichénket (psychic space) a másik számára nyitott, alkalmazkodásra és változásra képes „élő rendszerként” őrizzük meg. A többalakúságnak vagy a perverziónak ilyen integrációja elválaszthatatlan attól a nyelvi gyakorlattól, mely bár örvénylő, nincs a kalkulációra szűkítve, tiszta jelölőkből áll, de egyesíti a pre- vagy transzverbális megnyilvánulásokat, magába foglalva a gesztustól a színekig és hangokig kiterjedő széles *szemiotikai* sort, a nyelvhasználatot nem egy logikai feladattá, hanem rituális színházzá, karnevalizált liturgiává változtatja.

Ez vajon azt jelenti, hogy e pszichózishoz való közelség (a szavak manipulációjában, mintha azok dolgok lennének), melyet egy különleges perverzítás azonosítási többalakúsága okoz, egy archaikus anyával való végső azonosításnak, a legfelsőbb tekintélynek, melyhez az örökké dacos elbeszélő fordul, az apai azonosság törvényének, minden normatív azonosság biztosítékának tulajdonítható? Úgy tűnik, C. G. Jung így gondolja, mikor azt állítja, hogy Joyce „úgy ismeri a női lelket, mintha a sátán nagyanyja volna”. De ez egy különös nagymama, aki az érzéki zsidó életformáját vállalja, kinek phallikus *jouissance*-át, mely ismeri a női testekbe való áttöltődést (pl. Bloom maszturbációja, miközben Gertie-t nézi), végülis a szöveg domináns ereje és a tulajdonnév szent előírása gerjeszti.

Vagy Joyce talán „szent ember”, aki a nővel való azonosítás perverz tünetét kesztyűhöz hasonlatosan kifordította és a kasztráció helyébe a stíluskivetítést vezette be – mint Lacan?

Ehelyett inkább azt mondanám, hogy Joyce abban sikeres, amibe Orpheusz belebukik. Kalandja nem annak a görög mítosznak a modern, poszt-keresztény verzióját tárja-e fel, melyben a hős-művésznek megtiltatott, hogy lásson valamit, hogy megkeresse Eurüdikét a pokolban, hogy visszatérjen a nőiesség misztériumához? Mint tudjuk, ha így cselekszik, elveszíti szerelmét és ezért a lehetetlen szerelemért áldozattal (a bacchánsnők darabokra tépik), de egyben halhatatlansággal is (tovább él dalaiban) fizet meg. Ezzel szemben Deidamia-Bloom nem vonja el tekintetét az alvilági éjszakáról, mely elnyeli Eurüdikét, de mégsem tűnik el. Túl Joyce-on, egzisztenciális nehézségei ellenére, szociális lényét a *l'art maudit* mítoszának áldozta, de elég ironikusan kormányzata csónakját az irodalom patrónusai és női oltalmazói között. Talán csak Lucia tragikus örülete tanúskodik az apa játékos metamorfózisáról, ki nincs helyhez kötve.

De a mű szülőházaja felé tartó joyce-i Odüsszeia nem menti fel őt a feladat alól, hogy visszatérjen a nőiség láthatatlan titkához, melyet Freud mindkét nem személyiségének megközelíthetetlen részeként jellemez. A narrátor figyelmi Eurüdiké-Mollyt, a pimaszt, agresszív és obszcént (ellenpontként fontolóra vehetnénk Joyce Mórával váltott trágár leveleit) és a félelem legkisebb jele nélkül helyezi őt a szenvedés poklából... dal-monológjába.

Tévesen keresték az *Ulysses* e befejezésében a női szexualitás elismerését vagy kritikáját. Ez inkább a férfi művész kérdése, a végső kisajátítás-azonosítással megörölve, egy bacchánsnőt visszakapva, és Orpheusz által lenyeletve Deadalus-Bloom ezután teljesíti be test-szövegét, ránk hagyja szövegét, mintha az teste, átlényegülése volna. „Ez az én testem”, mintha így szólna a narrátor, az a narrátor, akinek HCE-vel való azonosításai emlékeztetnek a *Finnegans Wake*-ből. És ez alkalommal az olvasó, a bacchánsnőkhöz hasonlóan, egy komplex férfi szexualitás valós jelenlétét kebelezi be a szöveg jelein keresztül. Teljesen elfojtás nélkül.

Valami, ami kétségtelenül egy enigmatikus *szublimáció* feltétele: a szöveg akadályozza, de nem fojtja el a libidót és katartikus hatással van az olvasóra. De az elfojtás efféle eltüntetése kétségtelenül megmagyarázza az olvasó iszonyatát, kínjait, megbabonázottságát és főleg kiszolgáltatottságát. Minden látható és minden pozíció ott van, megragadható. *Semmi sem hiányzik*; semmi sincs elrejtve, ami valójában jelen lehetne. Így van az, hogy a szenvedély és az ördögi nőiség pokla a megjelenítés, valamint a nyelv témáiban oldódik fel újra, hogy a kigúnyolás komédiájává váljon. A személyes titok megmaradhat egy ilyen gazdaságosságban, de az érzelmek diszkréciója, mely a lelki életet táplálja, nem: ezt egy mohó, megállíthatatlan azonosítási folyamat mindenüttjelenvalósága szippantja fel.

Az apa úgy él, hogy a fiú élhessen, a fiú úgy hal meg, hogy az apa saját művében inkarnálódhat és saját fiává válhat. Ebben a tekervényes (Dedalian) labirintusban *cherchez la femme*. Az átlényegülés keresztény *agapé*ja a görög *Erosszal* volt szembeállítva, melyet, mielőtt Platón a *Phaidrosz* második részében vagy a *Lakóházában*, Diotima szavaiban a jó és a szépség misztikus keresésekor meg nem nemesített, úgy hirdetett a görög filozófus, mint erőszakos, szado-mazochista és *in extremis* gyilkos pszichodramát a szerető és a szeretett között, akiket Platón habozás nélkül mint farkast és bárányt írt le.

Tulajdonképpen az apa érzéki lenyelésének, mely az azonosítás aktusát befejezi, nem kellene álcáznia az *alapul szolgáló agresszivitás* erőszakát. Az ellene irányuló, vagy inkább a teste elleni agresszivitást, amennyiben ő a test, és rendelkezik az anya testének (vagyis egy külső testnek) az emlékével, mely az ego és annak narcisztikus attribútumai közti archaikus szimbiózis időszakában keletkezik. Az *apai* test romlásának, vagy egyszerűen szexualitásának – gyengeség, *jouissance*, bűn – elképzelésével megszabadulok az *anyai* testtől való függőségemtől. Egyébként ez a képzelet-átviteli aktus saját neotenikus gyengeségemet... másvalaki végzetévé változtatja: nem én, hanem ő az indulatos tehetetlen, az áldozati bárány...

Bár a képzetben és az apával való azonosítás-idealizálás folyamatában az anya az, akit az elutasítás villámcsapása sújt, legalábbis egy ideig, bárki, végülis a perverz részéről. Legvégül, az azonosítás, mint *heterogén átvitel* (testet a *jelentésbe*, misztikus metafora-metamorfózisként) az apa helyett a valószínűtlenbe, a bizonytalanba helyez: a *jelentésbe*. De úgy lépek az azonosságomat, mint szubjektumot képező legális fikcióba, hogy elválasztom magam az *amor matris*-től (a genitivus subjectivustól és objektivustól). Mindenesetre ez a végtelen erotikus elválasztás érzé-
kiségem mátrixa – állandó kettősség agapéi azonosításaim számára.

Stephen érzékisége ravaszul szerveződik anyja köré, kinek haláláért eszelősen hiszi magát felelősnek (ki öli meg az anyát: fia vagy a rák?). Stephen ellenséges szenvedélye neki szól: „Hullafaló! Kopasz halálfej és vértől csorgó csontok!”*

Joyce talán beteg? Vagy beavatott? Vagy posztmodern? Rengeteg kérdés merül fel, bármennyire is normák nélkül próbáljuk létrehozni és végezzük be olvasatunkat. Az én válaszom, hogy az ő tünete és homályossága, még a legtalányosabb (Dedalian) rejtvényeiben is a posztmodern döntő kérdését veti fel: az azonosítást, megjelenítést. Az *Ulysses*, anélkül, hogy ezeket figyelmen kívül hagyná, ahogy azt a *Finnegans Wake* szédítő gyorsulása vagy a kései költői avantgarde teszi, azzal a területtel szembesít bennünket a pszichikai nyelvészeti és transznyelvészeti tapasztalat számára, melyben egy bizonytalan, testté és jelentésnélküliséggé válni kész képzet sűrűsödik össze. Az *Ulysses* témája tökéletesen illusztrálja annak a képzelt területnek e fehérizzását, mely kétdimenziós volta – test és jelentés –, transztestvalóság (transcorporeality) miatt felülmúlja a szent szerepét. Nem ez volt Joyce célja, melyet oly sok „irodalom” feledtet el velünk?

Ez a joyce-i írásgyakorlat – egy különösen modern vállalkozás az átlényegülés szekularizálására, annak örömeivel és halálos veszélyeivel együtt – fontos kérdést vet fel az analitikus kezelés számára, mely problematikus azonosításokkal szembe-sül (de van-e másfajta azonosítás?). Hogy a szubjektumot visszavezessük egy azonossághoz, az analitikus folyamat talán biztosít számára bizonyos szimbolikus stabilitást, de az analitikus diskurzusának többalakúnak és meggyőző erejűnek kell lennie, hogy a szubjektum képzetének képlekenységét ne szilárdítsuk meg. És végül, nem kellene a depresszív csalódásnak az analízis végén, a valóst is – bármennyire megközelíthetetlen – az azonosítás végső indítékeként figyelembe venni?

Az egyén előidejének elveszett atyja, egy valós test szabja meg az én, mint beszélő létező *jouissance*-át és miközben analízisemet végeláthatatlanná teszi, szabályozza azonosítási eseményeimet, melyek a létezés aktusát biztosítják.

fordította: Vástyán Rita

* Szentkuthy Miklós fordítása

Jegyzetek

1. [Kiadó jegyzete] Jean Oury hozzászólása az 'Azonosítás' című tanácskozáson hangzott el, melyen jelen írás egy változata is felolvasásra került.
2. [Kiadó jegyzete] J. Schotte volt az 'Azonosítás' című tanácskozás elnöke. Oury és Schotte hozzászólásainak szövegét lásd: *Les Identifications: Confrontation de la clinique et de la théorie de Freud à Lacan*, avant-propos de Gerome laillandier (Paris: De noel (L'Espace analytique), 1987).
3. [Kiadó jegyzete] utalás Zaddeh matematikájára
4. Cf. Richard Ellman: *The Consciousness of Joyce* (London: Faber and Faber, 1977).
5. A téma az *International Symposium on James Joyce* alkalmával került kifejtésre, Frankfurt, 1974. június.
6. Cf. Robert Boyle, S. J.: *James Joyce* (Pauline Vision: South Il. Iniversity Press, 1978), és J. L. Houdebine: „James Joyce: obscénibé et théologie” *Tel Quel*, 83.
7. Az *Erosz és Agapé* témájához Anders Nygren: *Eros et Agapé* (Paris: Aubier, 1936) és az én analitikus interpretációm: *Histoires d'Amour* (Paris: Denoël, 1983).